

PROBLEMES ACTUALS DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

Des de fa uns quants anys hom anomena sociolingüística una branca de la lingüística negligida durant molt de temps; tot el temps en què la lingüística només s'ha interessat per les estructures i els sistemes, deixant pràcticament de banda les relacions entre la llengua i la comunitat de parlants.

La llengua és un fenomen social. Tota comprensió global de les manifestacions lingüístiques i dels processos comunicatius pressuposa tenir-ho en compte. No és estrany, per tant, que la reflexió sobre aquest fet s'hagi produït abans que enlloc en països amb problemes lingüístics. Així s'explica que de quinze anys ençà els Països Catalans s'hagin convertit en un dels centres d'aquesta disciplina, considerat fins i tot pels nordamericans.

La sociolingüística catalana nasqué en una època de declarada opressió del català. Des d'aleshores, la situació ha canviat, la qual cosa no significa que dins l'Estat espanyol actual s'hagin vist acomplerts tots els desigs dels catalans. En tot cas, les exigències que avui es presenten a la sociolingüística catalana són diferents: des d'una fase de planificació teòrica passa ara a una altra de realització, tenint sempre en compte, això sí, que la sociolingüística només pot complir allò que permet la situació política global.

Aquesta situació nova comporta problemes nous, però que no se situen en últim lloc per als criteris del Grup Català de sociolingüística, en el qual s'agrupen de manera ben informal la majoria dels sociolingüistes catalans. No ens proposem aquí tractar d'aquest punt, sinó plantejar només algunes qüestions estrictament sociolingüístiques.

LA QUESTIO DEL DOMINI TERRITORIAL DEL CATALA

Avui dia l'atac més obert contra el català és l'intent, provinent de diferents costats, de fragmentar-ne el domini terri-

Per Georg Kremnitz

torial declarant llengües pròpies les formes lingüístiques de les Illes i de València. En aquest afer, les argumentacions lingüístiques, febles, es posen al servei d'una lluita política, la qual cosa fa molt difícil de poder-hi intervenir de manera científica. La part contrària es nega a reconèixer les realitats lingüístiques i històriques, i la sociolingüística ha de procurar, per la seva banda, fer ressaltar la unitat evident (indiscutible per a tot lingüista) dels Països Catalans. Això sí, cal procurar que els habitants de les regions més perifèriques no se sentin "dirigits" pels del Principat.

NORMA I CODIFICACIO DEL CATALA

D'uns anys ençà és de bon to entre els lingüistes constatar les diferències entre la gramàtica normativa i l'ús real de la llengua dins el domini català. Ens sembla, tanmateix, que aquesta observació només és aplicable a una part de la realitat. Exagerant, hom podria dir sens dubte el català disposa d'una codificació (gramàtica normativa), però no d'una norma. Amb això volem dir que la codificació de Pompeu Fabra i de l'ICE no serveix de norma a la totalitat de la població. Cal buscar-ne la raó, en primer lloc, en el desconeixement d'aquesta codificació per part de la majoria de la població els anys passats, conseqüència de la política ben coneguda de l'Estat espanyol. No hi havia la possibilitat de comparar amb la codificació fabricada les normes parcials que existien en la comunicació pròxima (en la família, en el poble) ni tampoc d'ajustar-les-hi. La situació política i social d'aleshores no permetria cap altre desenvolupament, i el pas de l'ús lingüístic devers una norma més àmplia no pogué produir-se de manera satisfactiva.

Què és una norma lingüística? Parlant en termes molt abstractes, potser podríem dir que és el consens dels membres d'una comunitat lingüística sobre quines són les formes

lingüístiques adequades a cada situació comunicativa. Això vol rid, entre altres coses, que una norma no és cap cosa unitària, sinó que es pot compondre de diverses formes parcials. El consens s'estén a tots els dominis de la llengua: fonètica, gramàtica, lèxic i també ortografia. Els gramàtics el formulen a les gramàtiques normatives (codificacions). No volem idealitzar: el consens resta virtual, perquè les gramàtiques són obra d'individus que hi fan entrar la seva personal consciència lingüística i social. Es per aquesta raó que les codificacions de moltes llengües són considerades difícils i de maneig difícils per a amples capes de les comunitats lingüístiques; pensem només en l'ortografia francesa. Allunyades com es troben moltes vegades de l'ús real dels parlants, les normes lingüístiques i les codificacions acaben convertint-se en instàncies de control i de selecció social (no és suficient parlar i escriure la pròpia llengua: cal parlar i escriure de manera correcta una varietat determinada de la pròpia llengua). Per això moltes codificacions no responen a les necessitats dels parlants. A més, l'ús real de la llengua canvia sota l'efecte dels canvis socials; i així també canvien de tant en tant les codificacions. La situació real fóra que entre l'ús real, la forma i la seva codificació hi hagués un màxim possible de concordança, a fi que tota persona pogués expressar-se oralment i per escrit sense dificultat, i que la seva dicció fos considerada acceptable pels altres. Fins avui s'han fet poques temptatives per tal de crear unes tals normes obertes i flexibles. Abunden més les normes acadèmiques rígides i unificades. L'exemple més típic és el del francès, que reconeix molt poques varietats.

La situació actual del català es caracteritza especialment per l'existència d'una norma acadèmica molt bona, elaborada amb una gran competència, i per la impossibilitat, durant molts anys, de poder confrontar a la pràctica aquesta codificació amb l'ús real de la llengua. D'aquesta manera tampoc

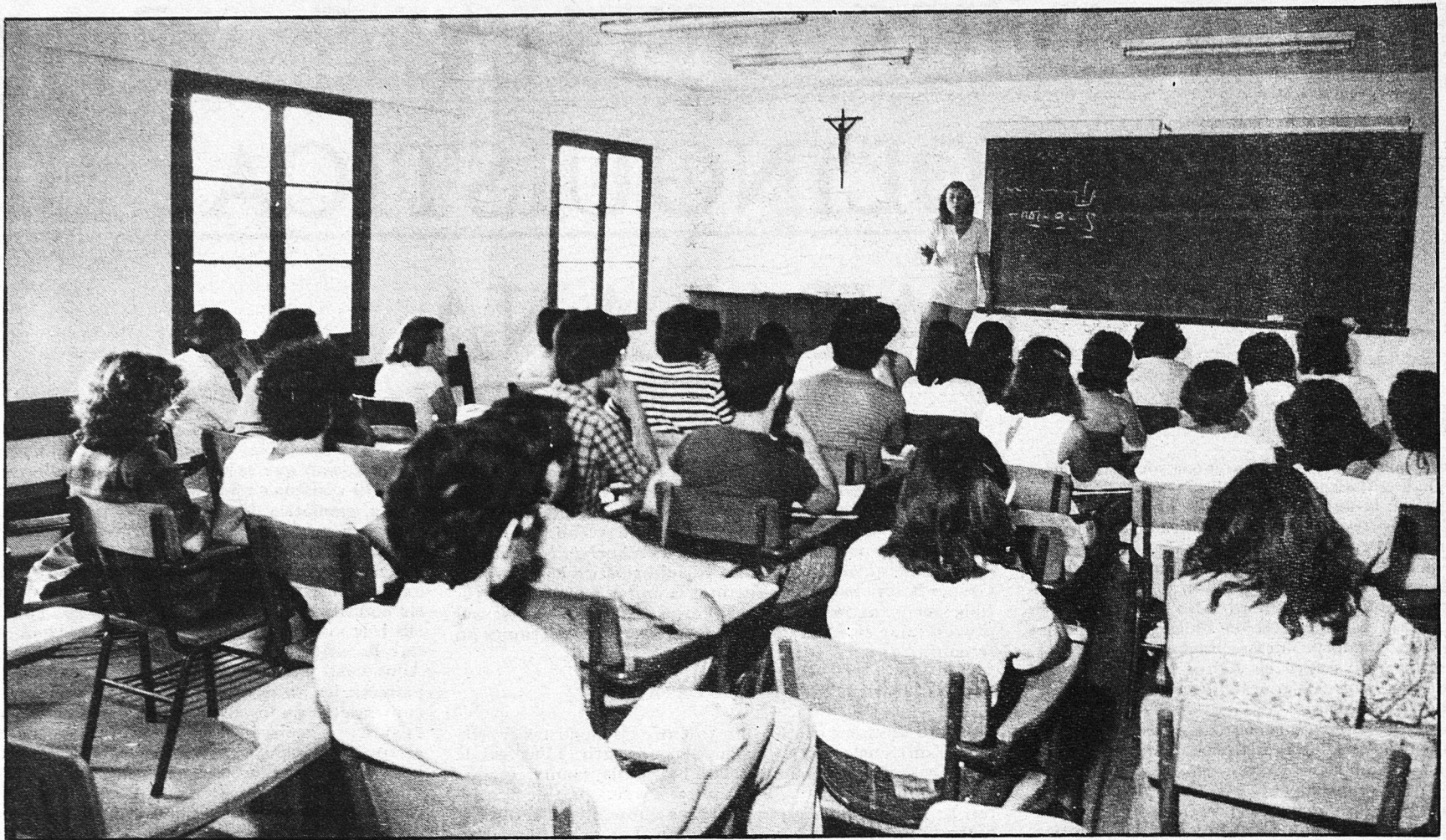
(Cont. en pág. 12)

TU SUELDO MERECE UN RESPETO...

- ...Y un crédito personal de hasta 6 mensualidades.
- ...Y créditos para adquisición de vivienda.
- ...Y un seguro de accidentes de hasta 500.000 pts. (Previa formalización del contrato.).
- ...Y participación en los continuos sorteos y regalos.
- ...Y un trato preferencial en cualquiera de las realizaciones Sociales de "SA NOSTRA".
- ...Y la más amplia red de Oficinas de Baleares.
- ...Y un sistema de teleproceso que uniendo todas las Oficinas hace más ágiles y rápidas todas las operaciones.

INFORMATE EN CUALQUIERA DE LAS 92 OFICINAS A TU SERVICIO.

 CAJA DE AHORROS
DE BALEARES
"SA NOSTRA"

PROBLEMES ACTUALS DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

(Viene de pág. 11)

no ha pogut prendre forma una norma catalana i ha estat del tot impossible intentar fer revisions parcials de la codificació basades en l'ús real de la llengua. Però ara sí que serà possible un control de la codificació de l'ICE per part dels catalanoparlants. Quan el català assoleix una situació no discriminada —al màxim possible en tot el seu domini geogràfic—, aleshores la complexa normativa d'una llengua moderna podrà esdevenir convenció social. La norma emergirà (per dir-ho d'alguna manera) de l'ús real. Només així serà acceptada fàcilment per tots, contribuirà a la formació i al desenvolupament dels parlants i farà que escriguin en català i que no es retreguin de parlar-hi. Per aquesta raó pensem que qualsevol modificació normativa s'hauria de fer amb peus de plom. Certament, mereix tota l'atenció allò que es faci amb finalitat d'informació i d'aclariment, sobretot respecte a les influències del castellà sobre el català, però no s'ha de cometre l'error d'insistir massa en allò que el parlant diu malament; ans bé, se l'ha d'animar a expressar-se en català. Si arribés a ser dominant la impressió que el català és difícil i que hom mai no reeixirà a aprendre'l, podria produir-se una deserció de la llengua en massa. L'encoratjament i l'exemple poden influir positivament sobre els nombrosos parlants poc segurs d'ells mateixos. No convé substituir l'instrument de selecció "castellà" per l'instrument de selecció "català".

- Fins que no s'hagi assolit un grau de normalització ben fermat, fins que almenys una generació de catalans no hagi passat per un sistema educatiu català, no es podrà comptar amb un coneixement general de la codificació ni amb el desenvolupament d'una norma realment catalana. Aleshores haurà arribat també el moment d'afrontar totes les tendències massa puristes i acadèmiques.

L'US PÚBLIC DEL CATALÀ

L'ús públic també comporta els seus problemes. El primer àmbit és el de la legislació. És evident que l'Estat actual s'ha marcat l'objectiu de l'adscripció de la llengua regional a cada regió autònoma. D'aquesta manera es busca, a la llarga, d'afavorir dins el domini lingüístic català un desenvolupament centrfug de conseqüències desintegradores imprevisibles. L'Estatut per el Principat fixa la situació del català d'una manera que amb excés d'optimisme hom podria qualificar de cooficialitat. Fins ara encara falten els decrets d'aplicació, etc. i falta, sobretot, el personal adminis-

tratiu, etc., que hauria de portar a la pràctica aquesta cooficialitat. En aquest punt es barregen els qüestionaments sociolingüístics i els pedagògics: ha de dominar el català, i servir-se'n, el nombre més elevat possible de "multiplicadors" socials, a fi que aquesta oferta que avui és la cooficialitat esdevingui tan aviat com es pugui una realitat. La redacció de textos oficials pot servir d'estimulant; també la redacció, més d'un cop ridiculitzada, de manuals de correspondència administrativa o comercial, les retolacions públiques (noms de carrers, etc.). Seria de desitjar que en aquest punt tots els territoris de llengua catalana actuessin de manera similar. Això exigeix una tasca de coordinació que va més enllà dels organismes ara existents.

L'ús del català en els mitjans de comunicació social té una importància capital; dels seu bon encarrilament depèn el futur. No es tracta solament de la utilització del català, sinó especialment de quin català ha d'emprarse. En aquest punt ens declarem també partidaris de l'obertura i la pluralitat, posant com a criteri el grau màxim abastable de comprensibilitat. Pluralitat no vol dir acceptar-ho tot a la televisió. Nosaltres pensem en l'admissió de varietats regionals i socials a fi d'alliberar els locutors de l'obligació d'utilitzar una forma lingüística que els és poc familiar i també per facilitar una certa identificació dels oients. Darrerament s'ha plantejat la qüestió de si caldria establir una ortoèpia (pronunciació estàndard/pronunciació norma) per a tot el territori. No sabem si aquesta fóra la millor manera de començar...

En relació amb els mitjans de comunicació social es planteja la qüestió de la terminologia tècnica (llenguatge professional). Ja s'han fet coses importants en aquest terreny, que caldria continuar.

La qüestió de l'ensenyament és, sens dubte, la més transcendent. Solament si el català arriba a afermar-se i establir-se com a llengua de l'ensenyança —i això a tots els nivells del sistema educatiu— hom podria confiar en una normalització definitiva dins una societat tan complexa i altament civilitzada com la catalana. Els alumnes d'avui són els catalanoparlants de demà. Per això convé que des d'un principi el català ocupi el màxim de lloc possible dins l'ensenyament; convindria que totes les matèries s'ensenyassin en català. També en aquest punt es planteja la qüestió: quin català? Direm una altra vegada que un mètode que parteix de coses conegudes (la variant local de la llengua) i va decers coses menys conegudes (la codificació general) hauria de donar als alumnes l'oportunitat d'arribar a un màxim de competència lingüística, a fi de reduir a un mínim els problemes d'intercomprensió. Nogensmenys, la qüestió escolar pel fet d'intervenir-li elements pedagògics i sociolingüístics,

és tan complexa que hem de limitar-nos a aquestes poques referències.

LA IMMIGRACIO CASTELLANOPARLANT

Fins ara hem negligit aquest problema capital i hem fet com si els Països Catalans només fossin habitats per catalans. Tanmateix, la convivència pacífica dels dos grups lingüístics és la condició indispensable per a un futur sense conflictes d'importància i per al desenvolupament i l'increment de l'autonomia cultural. La Constitució prescriu que tots els ciutadans espanyols han de conèixer la llengua castellana —els catalans també. La contrapartida lògica d'aquesta obligació fora que tothom qui viu als Països Catalans ha de conèixer el català. Convé precisar, tanmateix, que amb això no prediquen l'abandó de la identitat cultural dels castellanoparlants. Pensem només que sense aquest coneixement —el seu grau es pot sotmetre a discussió— no serà possible una integració real i durable dels dos grups lingüístics. Per a realitzar aquest disegni els catalans necessiten un esforç pedagògic i psicològic immens, i una quantitat igual de treball sociolingüístic. Davant el nombre de castellanoparlants als Països Catalans, els catalans han d'assumir aquesta tasca enorme d'integració. Si no ho fan així, arribarà un dia que seran minoria dintre el seu territori.

UNA CONCLUSIO ESPERANÇADA

Les observacions que acabem de fer són molt fragmentàries i més que analitzar uns problemes ens hem limitat a fer-ne una enumeració. En som conscients. Tanmateix, esperem haver mostrat al lector algunes parcel·les del camp immens que s'obre avui a la sociolingüística catalana. Dos punts hi sobresurten, potser, de manera especial: que la sociolingüística teòrica perd importància quan els parlants no utilitzen la pròpia llengua; és a dir, ni la parlen ni l'escrueuen —per conseqüència, que cadascú és el seu propi sociolingüista. I segon punt: els problemes actuals són problemes de creixença; és a dir, els catalans, malgrat els revessos d'aquests últims anys, no tenen cap raó de veure les coses negres. La situació actual ofereix possibilitats molt millors que fa pocs anys. Cal aprofitar-se'n de manera decidida.

Georg Kremnitz
(per cortesia de Serra d'or Maig 1980)